

Medlemsinformation 4 - November 1993

Tredje boken - Vad hände egentligen?

Dalupproret 1743 - "Stora daldansen"

När du får detta meddelande i din hand torde 3:e delen av vår bokserie "Vad hände egentligen?" finnas till försäljning - Boken ägnas helt - 295 sidor - åt Dalupproret 1743 eller "Stora daldansen" som historien ofta kallar detta högst seriösa och väl organiserade folkuppror.

Vad som verkligen hände för 250 år sedan har varit föremål för de mest skilda bedömningar. I vår bok tar vi sikte på vad upprorsmännen själva avsåg med sin protest, så som de formulerade saken i "Tibble-dokumentet", undertecknat i gästgivargården i Kungsängen, några dagar innan den stora "massakern" på Gustav Adolfs torg, då ca 140 demonstranter fick sätta livet till.

I ett 50-tal återgivna historiska handlingar och memoarer kan du själv ta del av vad som hände och försöka bedöma rimligheten i historiens olika tolkningar av det som ägde rum. Lars Ericson och Pär Frohnert, arkivarier på Krigsarkivet, har skrivit om militärens resp. kronofogdars och länsmäns agerande. Huvudförfattare är Börje Sandén som också svarar för urvalet av dokument och kommentarer. Mer om boken längre fram.

Boken är illustrerad med teckningar i färg av Bro-konstnären Tomasz Pydzik, som ni känner från tidigare hembygdsböcker. Den har hårda pärmar och kostar 180:- på biblioteken. Den säljs också på Art Center vid Kungsängens torg, på Idestationen Leklust i Bro järnvägsstation och i bokhandeln i Bålsta. Vi kan åta oss att sända boken på post mot insättande av 200:- på UKF:s pg 27 58 94 - 4.

Föreläsningarna våren 1994

Aktuell akademisk forskning presenteras av fyra forskare från Riksantikvarieämbetet och Stockholms universitet.

Ett av inlagen i den pågående historiedebatten har varit den påstådda klyftan mellan forskning och praktisk tillämpning av forskningsresultaten i form av historiskt författarskap resp. museernas sätt att framställa historien. UKF kan nu erbjuda alla intresserade att ta del av fyra doktoranders pågående forskning inom ämnen som vi funnit vara värdefulla för förståelsen av människors förhållanden i våra bygder.

Alla föreläsarna är lärare i olika sammanhang på universitetet.

En avgift på 30:- per föreläsning kommer att tas ut.

Tisd. 25 jan, Dagcentralen vid Bro centrum, kl 19.00 - 21.00

Bro härad under medeltiden.

Sigurd Rahmqvist vid Riksantikvarieämbetet berättar om byar och sätesgårdar, om stormän, arrendatorer och frälsebönder. Han är en av författarna till den nyligen utkomna boken som behandlar bebyggelsen i Bro härad under medeltiden. Vi kommer att få förklaringar på vad som döljer sig bakom vissa kryptiska formuleringar i de gamla "jordeböckerna". Se mera härom längre fram. Sigurd Rahmqvist är fil. mag. och 1:e antikvarie vid Raä.

Tisd 15 februari. Dagcentralen, Torget 5, i Kungsängen, kl 19.00 - 21.00

Prästen, sockenstämman och tinget - brott och straff i svenskt lokalsamhälle under 1700-talet.

Björn Furuhausen berättar om hur sockenstämman och tinget rannsokade och straffade människor; men även förlikte och försonade brottslingar och deras brottsoffer. Hans avhandling handlar bl a om den sociala kontroll som utövades av prästen, sockenstämman och häradsrätten. Exempler hämtas från Oland-Frösåker i norra Uppland, som är hans undersökningsområde.

För ett par år sedan fick vi ta del av forskningsresultaten från Bro härad, när en av hans studenter, Malte Andreasson, redogjorde för sina studier i våra häradsrättsprotokoll. Här får vi nu en övergripande framställning av en viktig institution i det svenska rättssamhället. Vi har kvar några exemplar av Andreassons 37-sidiga uppsats Tinget i Bro för den intresserade.

Från 1700-talet fram till början av 1900-talet samlades Bro häradsrätt vid gästgivargården i Tibble, dessförinnan på olika ställen i Bro. Björn Furuhausen är fil. kand. och lärare vid Historiska institutionen.

Tisd 8 mars. Dagcentralen vid Bro centrum, kl 19.00 - 21.00.

I huve't på en patriark.

Christer Ericsson behandlar i sin kommande avhandling bl a det patriarkaliska samhället såsom det gestaltade sig före industrialismens genombrott. Han har studerat bruks- och herrgårdsmiljöerna och de reaktioner som de gamla makthavarna mötte - eller visade - inför den framträngande fackföreningsrörelsen. Vi torde få en modifierad framställning jämfört med den traditionellt fackföreningsdominerade som gällt under lång tid. Åtminstone uppfattade jag Christers framställning på det sättet, när jag nyligen hörde honom berätta om förhållandena inom bruksmiljön. Hos oss gäller herrgårdsmiljön, som har stora paralleller med bruksmiljön.

Christer Ericsson ger en bred framställning av förhållandet mellan "undersåtare och översåtare" från antiken fram till nutiden; en idéhistorisk skildring av relationerna mellan överhet och vanligt folk. Christer är fil. kand. och lärare vid Historiska institutionen.

Tisd. 19 mars. Dagcentralen, Torget 5, i Kungsängen, kl 19.00 - 21.00

Häradsbesvären under Frihetstiden och Gustavianska tiden. Exemplet Bro.

Allmogens besvär till riksdagarna är en mycket intressant källa att ösa ur, när man vill veta vilka förhållanden människorna levde under i en viss bygd. För Bro härads del har vi bevarade "klagomål" ända från 1500-talet. Anders Claréus arbetar med detta material och kommer att ge lokala exempel. Vi får svar på frågor som: vad är häradsbesvär? hur kom de till? hur var deras väg från lokalplanet till riksdagen. Anders dröjer särskilt vid några uppmärksammade riksdagar 1756, 1772, 1789.

Anders Claréus är lärare vid Historiska institutionen och redaktionssekreterare vid Historisk Tidskrift.

Om studiebesök på arkiv och en herrgårdskonsert med historia lämnas besked i nästa brev. Alla aktiviteter annonseras på kommunens annonssida i Lokaltidningen var 14:e dag, där ev. ändringar i programmet lämnas.

Rikshistoria på hemmaplan - Ett framgångsrikt projekt det "historiska året 1993"

I 12 föreläsningar och 6 exkursioner har rikshistoriskt intressanta moment i lokalhistorien behandlats. Antalet deltagare har varierat mellan ca 35 - 56. Totalt har 119 antecknat sig på närvarolistorna (endast föreläsningarna). Ämnena är inte någon nyhet för

medlemmarna i UKF och kommunens tre hembygdsföreningar, varför de flesta deltagarna har kommit från annat håll. Ett mindre antal deltagare har följt samtliga föreläsningar, som också varit ett led i den påbörjade guidutbildningen. Exkursionerna har skett i samarbete med hembygdsföreningarna och Kultur- och fritidskontoret. Vårens föreläsningar ägde rum i Bro och höstens i Kungsängen. Visst ekonomiskt stöd har erhållits från studeiförbundet Vuxenskolan. Serien har gett oss flera nya medlemmar.

Åtskilliga har beklagat att de inte i tid uppmärksammade möjligheten att ta del av vår mångfacetterade historia. Någon direkt repris är inte planerad. Man kan säga att årets serie snarare varit en repris av tidigare föredrag och exkursioner under många år.

Beträffande närmare beskrivning av innehållet hänvisas till kursplanen som alla medlemmar fick i slutet av förra året. Gästföreläsare med specialkunskaper har medverkat vid behandlingen av Fornsigtuna, Almarestäket och Dalupproret 1743. Här följer en kort redogörelse för momenten främst med tanke på de nytillkomna, men det blir också en påminnelse för oss alla, om den utomordentligt rika historia som finns samlad inom ett relativt begränsat område. - En företeelse som alltmer börjar uppmärksammas, även utanför våra egna led

*Varför har det, som idag kallas Upplands-Bro fått del i så pass rikhaltig rikshistoria? Det beror främst på vissa geografiska betingelser:

Kommunens läge mellan sjöleder - i årtusenden de viktigaste kommunikationsvägarna

Birka, Sigtuna, och Uppsala ligger strax utanför kommunen

Från 1600-talet den viktiga landsvägen mellan Bergslagen och Stockholm

Mellansveriges största "hålvägssystem" vid "Draget"

Dalkarlsbacken - landets första statliga vägbygge

*Rösaring, forntida kultplats med Upplands största labyrint, och den unika processionsvägen

*Enda runstenen där ordet viking kan återfinnas. Assurstenen vid Bro kyrka

*Fornsigtuna, kungsgård före år 1000, Tingsplats, handelsplats. Ej skadad av senare bebyggelse. Enda utgrävda tingshögen.

*Borganläggning vid Stäket på 1000-talet

*Sägner om Ryssgraven och Sigtuna Nyckelsten vid Sigtunas plundring 1187.

*Håtunaleken vid kungsgård i Håtuna. Tillsammans med Nyköpingsgästabud gav den upphov till vårt lands första författning/grundlag; bröderna hade fängslat varandra - och andra - utan dom och rannsaking; skatt hade utkrävts utan befolkningens samtycke

*Almarestäket - kunglig borg under Engelbrekt, därefter ärkebiskopssäte

Under den ca 75 år långa nationella frigörelsekampen spelar Stäket en central roll

Ärkebiskoparnas "fasta hus" varifrån kungar tillsattes och avsattes.

Vårt lands äldsta bevarade riksdagsbeslut bestämde att borgen skulle rivas (1518).

Denna rivning var främsta/formella orsaken till Stockholms blodbad 1520.

Idag landets största medeltida borgruin

*Almarestäket - svenska riksdagen.

De många riksmötena kring befrielsekampen skapar grunden för tillkomsten av den svenska riksdagen. (Ej Arboga 1435). Såväl 1935 (500 årsminnet) som 1985 (550

år) nämns mötet vid Kungsängens kyrka (Näs äng) 1502.

*Dalkarlsbacken - vårt lands första statliga vägbygge, 1665.

Gjorde det möjligt att färdas med vagn upp ur Ryssgraven

Fyra vägkonstruktioner ligger kvar sida vid sida.

*Stäkets färja och bro - riksviktiga och mycket tidigt omtalade.

*Dalupproret 1743 - "Stora daldansen"

Revolutionskraven formuleras vid Tibble gästgivargård

Regeringen försöker stoppa upprorsmännen vid Stäkets sund

Svenska flottan anfaller demonstranter på Norra Björkfjärden

Den politiska situationen skildras i vårt lands första roman av Jakob Mörk, Bro.

Studiet av Tibble-dokumentet ger en delvis annan syn på orsaken till upproret

*1809 års revolution; Adlersparre förklarar sig när armén tvingas vänta vid Tibble gästgivargård, eftersom kungen redan arresterats i Stockholm.

*Den mycket viktiga landsvägen mellan Bergslagen och Stockholm

Runristningen vid Ryssgraven

Dalkarlsbacken, se ovan

Broar vid Stäket, se ovan

Postgård vid Tibble

*Ångbåtarna på Mälaren

Över 20 bryggor i kommunen, utnyttjade av ångbåtslinjerna från Uppsala, Sigtuna,

Enköping, Västerås

Två ångbåtslinjer med utgångspunkt här

*Herrgårdskommunen - "Statarkommunen"

Medan herrgårdarna vid 1900-talets början upptog 15 % av rikets odlade areal,

24 % av Upplands län och 29 % av Stockholms län areal, utgjorde den 75 % av

Bro härad.

I Kungsängen skapades en fungerande lantarbetarorganisation när Svenska

Lantarbetarförbundet vacklade. Två viktiga skördestrejker leddes från Kungsängen.

Två av Ivar Lo-Johanssons statarnoveller berör Kungsängensförhållanden.

Prästen i Håtuna bidrog med en värdefull avhandling om statarnas flyttningar.

Bokserien Vad hände egentligen?

Många ser hembygdsböcker som bra presenter vid skilda tillfällen. De finns dock inte i allmänna bokhandeln. Som vanligt kan du köpa dem på kommunens bibliotek, men de finns också hos Art Center vid Kungsängens torg, på Idéstationen Leklust i Bro stationshus, i Söders bokhandel i Bålsta. Vi konstaterar att många ännu inte skaffat sig del 2, som har Skolans historia i Upplands-Bro som tema, men också innehåller ett flertal mycket intressanta artiklar, bl. a. det mycket märkliga protokollet från ärkebiskop Nathan Söderbloms visitation i Kungsängen och Västra Ryd 1926.

Böckerna är rikligt illustrerade, årets bok i färg. Även del 1 tar vi nu fram med hård pärm.

Priset är 180:- (Bok 1 kan fås för 150:- med mjuk pärm)

För dem som inte har möjlighet att besöka försäljningsställena kan UKF skicka per post med tillägg för porto för närvarande 20:- för EN bok.

Sätt in 200:- på pg 27 58 94-4 och glöm inte att skriva adressen.

Böckerna är ett slags årsböcker, men UKF förbinder sig inte att utkomma varje år med en ny bok. Varje del innehåller en TEMA-del som dominerar bokens innehåll.

I avdelningen TIDSBILDER återges dokument, historiska handlingar, äldre uppsatser och dylikt, som är ägnade att belysa olika tidsperioder. Texten har som regel redigerats och kommenterats.

I avdelningen RAPPORTER ges utrymme för publicering av grupper eller enskildas studeiresultat. Här rapporteras UKF:s föreläsningar, exkursioner och studiebesök på exempelvis arkiv av olika slag, framför allt i Stockholm, samt pågående och avslutade projekt.

Hembygdsboken.

Vad hände egentligen? är böcker som kan betraktas som fortsättning och fördjupning av sådant som behandlats i hembygdsboken *Det hände i Upplands-Bro*, författad av Börje Sandén 1984. Den boken utgavs av kulturnämnden, men är nu slutsåld. UKF räknar med att ge ut en reviderad och kompletterad upplaga inom närmaste året.

TEMAN som behandlats.

1. *Almarestäket och Stockholms blodbad*. De avsnitt ur Sten Stures registratur som belyser händelseutvecklingen som ledde fram till rivningen av ärkebiskopsborgen återges med

moderniserad svenska. Detta gäller också det äldsta bevarade riksdagsbelutet om rivningen och avsättningen av Gustav Trolle. Källskrifterna om "brasklappen" återges. Karlskrönikan om bränningen av borgen 1434 m.m. Äldre berättelser om Stäket, litterära och andra. Oscar Montelius grävningsrapport och brev om undersökningen 1870 och UKF:s undersökning av ett valv med fjärrstyrd videokamera och karteringen av Stäketholmen.

2. *Skolans historia i Upplands-Bro*. Samtliga skolors historia i de forna 6 socknarna har dokumenterats efter flera års arkivstudier av f.d. rektor Ruben Lindberg, som också skrivit hela temadelen. Framställningen har kompletterats med instruktioner och skolreglementen och en läraruppsats om 1930-talets landsortsskola.

3. *Dalupproret 1743 - "Stora daldansen"*. Med utgångspunkt från upprorsmännens kravlista uppställd i Tibble gästgivargård (Kungsängen) skildras därefter hela händelseförloppet såväl före, som efter upprorets kuvande på Gustav Adolfs torg. Stor uppmärksamhet ägnas åt flottans beskjutning av 1400 demonstranter på Norra Björkfjärden, liksom Broprästen Jakob Mörks skildring av den politiska situationen i Sverige vid tiden för dalupproret.

Ett 50-tal historiska handlingar återges med kommentarer, äldre historikers syn på tidsskedet citeras, genomgång av hur händelsen återgetts och återges i 1900-talets historieböcker. Tidigare ej publicerade historiska handlingar återges med originalstavning, däribland "Tibbledokumentet" i ocensurerat skick.

Vad som verkligen låg bakom "Stora daldansen" har genom tiderna förklarats på de mest skiftande sätt. Demonstrationen mot den av regeringen förda politiken, vilken var ytterst nära att beröva landet dess självständighet, misslyckades, och historien kom att skrivas av den segrande parten. Med hjälp av de många historiska handlingarna kan du själv spekulera över vad som egentligen hände. Läs de i vissa stycken ej tidigare publicerade handlingarna med lokalhistorisk anknytning och fundera över om man inte lika gärna kan tro på vad upprorsmännen själva skrev om sina avsikter, som vad olika författare genom tiderna har trott om händelseutvecklingen.

TIDSBILDER

- *Barnamordet på Stäket 1758
- *Mordet vid Norrgrind - och sista avrättningen i Bro härad
- *Första provinsialläkarrapporten 1865.
- *Prästens ämbetsberättelse 1865
- *Sabbatsbrott vid badhusbygge 1895. Urfjäll/Sylta.
- *Cykelfärd i fädens spår. 1950-talet. Soldathistoria i Håbo-Tibble
- *Ur Minnenas bok. Mormoner i Negelstenaområdet
- *Håtuna socken på 1930-talet.
- *Ärkebiskop Nathan Söderbloms visitationsprotokoll från Kungsängen 1926

RAPPORTER

- *Ådö vid 1700-talets slut - xplock ur gårdsarkivet
- *Nyupptäckt hålvägssystem vid Draget/Kalmarsand - största i mellansverige.

Kartering med s.k. totalstation och datorritad karta.

- *Almarestäketprojektet - videofilmning, datorritad karta med terrängmodeller
- *Verksamhetsbeskrivning
- *Stadgar
- *Projektbeskrivningar

Några kommande moment att behandla

- *Allmogens besvär till riksdagarna - Bro härad

- *Håtuna krönikebok - handskrivna utdrag ur sockenstämmoprotokoll
- *Lars Joseph Öbergs hembygdsbok från 1820-talet
- *Upplands-Bro i Salvius' och Fischerströms böcker från 1700-talets mitt
- *Jacob Mörk - vårt lands första romanförfattare. 1740-50-talen
- *Jacob Gripenstedt - järnmanufaktur vid Lejondal i mitten av 1700-talet
- *Olaus Bergs Avhandling om Almarestäket. 1750
- *Fornborgar
- *Fornsigtuna - i dokument, sagor, visor
- *Händelserna vid Tibble gästgivargård vid 1809 års revolution.

Övrig bokproduktion - och planerad

- *Boken om Aschaneus - riksantikvarie från 1630 - Aske gård.
Boken producerad för Upplands Väsby hembygdsförening. 780 sidor, 1993, 220:-
- *Ny upplaga av Det hände i Upplands-Bro planeras.
- *Del 4 av Vad hände egentligen? med temat Håtunaleken och dess tid.

Projekt och studieverksamhet

Vid sidan av föreläsningar och exkursioner arbetar en del medlemmar med olika projekt.

Studier sker enskilt eller i grupp. Här finns plats för ytterligare medverkan. Hör av dig till ordf. Curt Dahlgren, 581 70 245, eller Börje Sandén, 582 40 515 eller 582 41 355 med telefonsvarare.

Gårdsarkiv under bearbetning; handlingar läggs in i databaser

- *Ådö
- *Brogård
- *Almarestäket

Svenngårdsska samlingen - ca 70 hyllmeter; ett register läggs upp

- *Böcker med lokalhistorisk anknytning, original från 15-16-17-18-1900-talen
- *Tusentals exerpter i fotokopior eller fotostat
- *Handlingar tolkas och renskrivs

Ortnamnskorten för 6 socknar i Upplands-Bro, ca 6000, representerande över 2000 namn

- *Samarbetsprojekt med Ortnamnsarkivet i Uppsala
- *samtliga kort sökbara i databas med korsreferenser; sökordet "Stäket" finner korten för Almarestäket, Biskopsstäket, S:t Eriks slott, S:t Eriks borg (10 namnformer), utskrift av valfria kort. Här behöver vi hjälp för korrekturläsning mot fotostatkopiorna av originalkortet.
- *Återstår att skapa kartor över kommunen innan databasen kan visas i bibliotekets dator.

Jordeboksuppgifter,

- *kortfattat urval från 1535 - 1875, för samtliga gårdar i kommunen
- *komplett i fotostat och renskrift för år 1720 är framtagen. Korrekturläsning återstår.

Lantmäterikartor, huvudsakligen från Gävle, men också från Stockholm

- *Register i databas
- *närmare 500 diabilider i färg

Journal för hushållningen, Ny journal

- *nästan komplett samling
- *över 900 uppsatser registrerade

*ca 300 uppsatser är för närvarande studerade och sammanfattning inlagd i databas

ATA - Antikvariskt Topografiskt Arkiv vid Riksantikvarieämbetet
samtliga handlingar registrerade, många i fotostat för:

*Almarestäket

*Signhildsberg

*Intressant forskningsuppgift att komplettera förteckningen för den intresserade

UKF:s egen hembygdssamling

*Databas med över 2000 poster

- Med denna som grund erhålles automatiskt innehållsförteckningar till alla typer av ämnesområden, liksom förteckningar över handlingar som fysiskt samlats i pärmar

- Visning sker antingen på datorskärmen eller genom utskrift i individuellt framtagna formulär

- Exempel på ämnesområden är författare, tema, artiklar, kapitel, böcker, rapporter, uppsatser, småskrifter, intervjuer m.m.

*Studieanteckningar med sökord i databaser och möjlighet till sökning direkt i texterna

Från solskifte till laga skifte

*Ett projekt håller på att läggas upp för framställning av bebyggelseutvecklingen för en enskild by i Upplands-Bro, först på pappret, sedan som fysiska modeller. Här skall utvecklingen kunna följas från medeltiden fram till laga skiftet, vilket som regel ägde rum i början av 1900-talet i våra trakter. Källmaterialet är den nya boken om gårdar och socknar i Bro härad (DMS 1:7) samt jordeböckerna från 1500-talet och framåt. Arbetet skall ske i samarbete med DMS, en avdelning inom Riksantikvarieämbetet, under ledning av Kaj Janzon.

*

"Upplivelsecentrum - resa i den svenska historien"

Som framgått av artikel i DN och redogörelse i TV1 finns planer på anläggandet av ett historiskt upplivelsecentrum i Kungsängen. Om det förverkligas kommer det att få dimensioner långt över en enskild kommuns ekonomiska möjligheter. Det handlar i själva verket om en turistisk framställning av hela Sverigebilden. DN-artikeln nämner ett "vikingaland", men ambitionen är större än så. Hela mälardistriktets historia skall presenteras med utgångspunkt från modeller; alltsammans inhyst i en fullskalig vikingaborg. Här skall naturligtvis finnas all modern "multimedia" utrustning.

Kungsängen anses ligga bra till geografiskt med framtida båtcommunicationer till Björkö, Sigtuna, Fornsigstuna, Uppsala. Stockholm når man via pendeltåg och vice versa.

Avståndet till Arlanda är inte heller stort. Det tycks som om Upplands-Bros geografiskt centrala belägenhet i forntid och medeltid nu åter kommer till heders. De många rikshistoriskt intressanta händelserna i vår kommun spelar också en roll vid valet av plats kan man förmoda.

Man vill ha projektet i full gång till 1997 - då Stockholmsutställningen 1897 skall återupplivas. Under hösten har UKF med sin lokalhistoriska kunskap anlåtts som "konsult". Rösaring, Fornsigstuna, hålvägarna, vår största fornborg, Dalkarlsbacken m.m. har demonstrerats. I början av december möts representanter för ett 20-tal historiska projekt i landet och först därefter klarnar bilden av projektet. Kommunstyrelsen stöder och arbetar för projektet dock utan några ekonomiska förpliktelser. Med spänning ser vi fram mot den vidare händelseutvecklingen och önskar initiativtagaren Thore Isaksson från Kungsängen lycka till.

Diverse hembygdsnytt

Rösaring

För några veckor sedan fälldes alla träd längs processionsvägen, så att den nu tydligt framträder. Nya skyltar med beskrivande text har satts upp. Vägvisning till platsen finns från stora parkeringen uppe på åsen bortom Låssa kyrka.

Lindormsnäs i Låssa

I grustaget finns mellansveriges geologi i koncentrat. Grustaget används som studieobjekt av universitetets geologistuderande. Här finns hela provkartan på mineraler och bergarter samlade i den stora anhopningen nedrasade rullstenar längst in i grustaget. Isslipade hållar, ännu opåverkade av erosion och luftangrepp framträder som för 10 000 år sedan på botten av den mäktiga "Uppsalaåsen". Geologen Karl-Erik Perhans visade området för medlemmar i arkeologigruppen inom Stockholms läns hembygdsförbund. Kommande höst hoppas vi på såväl föredrag som exkursion kring vår geologi under ledning av Perhans.

Stäket

Ärkebiskopsborgen framträder nu tydligt sedan all sly tagits bort. Detsamma gäller "bokskogen", en sevärighet i lövsprickningen, då förhoppningsvis det nyrenoverade gjutjärnsmonumentet till minne av Helena Charlotta af Ugglas åter står på sitt fundament.

Dalkarlsbacken

Under sommaren har 1600- och 1800-tals vägarna röjts från tätväxande sly. Från en position längst ned i Ryssgraven får du en överblick över de fyra vägkonstruktionerna. Kommunen har nu skyltat upp området.

Rövargrottan

Av en rapport om de arkeologiska undersökningarna med anledning av det blivande dubbelspåret kan vi konstatera att grottan, som i hembygdsboken kallas Rövargrottan, inte uppmärksammats av Riksantikvarieämbetet. Enligt kartan kommer dessutom spåren att ligga högst 50 m från grottan. Landsvägens omläggning torde göra den svår att nå. Numera är det en väl upptrampad stig fram till den; i början var det tydligen svårt att hitta den enligt beskrivningen i hembygdsboken. Passa på nu att besöka "Fridegårds grotta" eller "Holmes grotta" som den kallas i Speleolog-förbundets organ Grottan, där den har tilldelats numret 2107.

Håtunaleken

Manus till ett bygdespel om Håtunaleken har skrivits av Lennart Wiechel. Det bygger på Erikskrönikans berättelse om bröderna som grymt fängslade och mördade varandra, men det har också tidstrogna folkliga inslag. Det avses att uppföras årligen under försommaren på en lämplig plats i Håtuna. Upplands-Bro amatörteater, Håtuna hembygdsförening och Studieförbundet ligger bakom arrangemanget. Man efterlyser intresserade som vill delta på olika sätt. Ring författaren och regissören Lennart Wiechel tel. 581 735 86.

Riksantikvarieämbetet

Av pressmeddelanden från RAÄ får vi veta

- att ca 13000 personer besökte årets olika arrangemang på Arkeologidagen, en 60 % ökning sedan förra året.
- att Mälsåkers slott på Selaön, ett av de finaste Tessinslotten från 1600-talet håller på att restaureras.

- att den 53-årige Erik Wegræus blir vår nya riksantikvarie. Enligt artikel i dagspressen vill han popularisera vår historia. Han vill också öka samarbetet med hembygdsrörelsen. Närmast kommer han från läns museet i Vänersborg, och tidigare har han varit turistchef i Dalsland.

Medeltida ortnamn i Bro härad

För en tid sedan blev den senaste delen i bokverket Det Medeltida Sverige (DMS) klar. Den har titeln Attundaland och inleds med Bro härad följt av Adelsö socken, Färingsö tingslag och Sollentuna härad, till vilket bl a Järfälla och Spånga hör. På ca 100 sidor redogörs för alla kända ortnamn i Bro härad. Hit räknas emellertid inte Håtuna och Håbo Tibble, som ligger i Håbo härad, som i sin tur låg i det forna Tiundaland.

Attundaland = de åtta hundens land; Tiundaland = tio hund, Fjärdhundra = fyra hund.

Hund är en annan (och äldre) benämning på härad.

Vi får exempelvis veta hur gårdsnamnen stavades, när de första gången förekommer i skrift. Sedan följer upplysning om gårdens storlek varje gång en förändring sker. Ibland finns namn på ägaren eller brukaren. I detta sammanhang följer man gårdsnamnen fram till 1570-talet. De äldsta noteringarna är från 1100-talet, och inte helt oväntat finner vi bland dem namnen Bro, Härnevi, Näs, Almarestäket. Dessutom Torsätra, Tranbygge och Spånga på golfbanan vid Toresta.

Boken kan köpas när Sigurd Rahmqvist, en av författarna, håller sitt föredrag om de medeltida namnen 25 januari 1994.

Upplands-Bro i "Riksettan"

I slutet av augusti talades om amatörarkeologi i P1:s program Riksettan. Åt amatörernas mångåriga medverkan vid undersökningarna vid Rösaring och Fornsigstuna, sammanlagt 7 somrar, ägnades ca 30 minuter. Börje Sandén och David Damell, som varit ansvarig för undersökningarna från Raä:s sida intervjuades av Tommy Engman från Umeåredaktionen. Intressant att höra var, att David ansåg Fornsigstunagrävningarna vara de intressantaste han varit med om.

Guidutbildningen - fördjupade studier

Tidigare deltagare - och nya - inbjuds till planering/diskussion hos Börje Sandén, Målarvägen 19, Bro, tisdagen 18 januari 1994 kl 19.00. Om tidpunkten inte passar flertalet väljer vi annan dag. Ring och bekräfta. Tel 582 405 15 eller 582 413 55 med telefonsvarare.

Medlemskap i UKF

Nya medlemmar fr.o.m. november får sin medlemsavgift registrerad för 1994.

75:- inbetalas på pg 27 58 94 - 4. Inbetalningskort för övriga kommer i nästa brev.

Vi behöver hjälp

Försäljningen av våra böcker är nära nog enda inkomstkällan för UKF. Du har möjlighet att hjälpa till på två sätt.

1. Hjälpa oss sälja böcker vissa tider i december vid B&W stormarknad tillsammans med hembygdsföreningen och kulturförvaltningen. Samt vid Bro centrum (utomhus!)
2. Hembesök hos vänner och bekanta.

Kontakta Börje Sandén, 582

405 15 eller Curt Dahlgren 581 702 45.

Börje Sandén